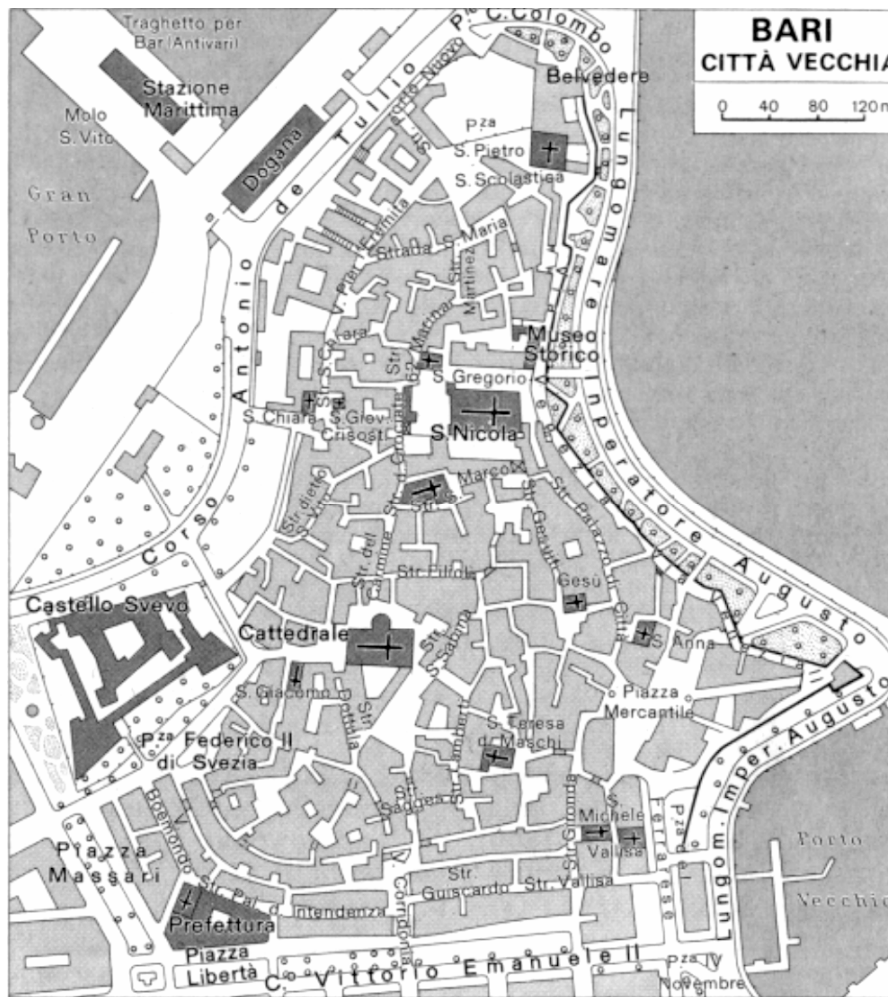

BARI

Bari is een behoorlijk grote stad : haar inwonertal ligt rond de 450.000.

Bari is ook een behoorlijk oude stad. Op het schiereilandje waarop het oude centrum gelegen is, is de bewoning gedocumenteerd vanuit de bronstijd. In de Romeinse periode had ze het statuut van 'municipium'. In de 9de E. is ze even de hoofdstad van een emiraat geweest. Na de herovering door de Byzantijnen was Bari, in de laatste fase van de Byzantijnse overheersing, twee eeuwen lang de hoofdstad van de 'Théma van de Longobarden' en zetel van een strateeg en later van de 'catapano', de keizerlijke functionaris die aan het hoofd stond van alle Byzantijnse bezittingen in Zuid – Italië. Na de 'roof' van de relikven van de H. Nikolaas in 1087 en de bouw van de gelijknamige basilica, werd Bari een pelgrimsoord voor bedevaarders uit heel Europa. In 1098 hield Paus Urbanus II (die van de 1ste kruistocht) in de crypte van de nieuwe kerk een concilie om alsnog de Latijnse en de Griekse kerk met elkaar te verzoenen. En ook al lukte dit niet, het aanzien van Bari in het Christelijke Westen werd er alleen maar groter door. Frederik II (de Hohen - Staufische keizer) behandelde de stad als de voornaamste van de streek, herstelde het castello en liet de vrijheden die de 'Baresi' verworven

hadden in de strijd tussen Noormannen, de Paus en de 2 'Keizerrijken' (het Westen en het Oosten) relatief onaangeroerd.

Tot dan was Bari dus ook een belangrijke stad. Maar de achteruitgang van Bari heeft 700 jaar geduurd. Vreemde overheersing, achteruitstelling binnen de eigen 'staat' (voor de Spaanse vice – koning in Napels was heel Puglia niet meer dan een wingewest), tijden van hongersnood en epidemies (nog in 1898 was er een cholera – epidemie !) maakten van Bari een vergeten stad. Het absolute dieptepunt bereikte het na de pest – epidemie van 1656-57, toen er nauwelijks nog 3.000 mensen woonden !

Van in de vroege Middeleeuwen had Bari de reputatie van een onbetrouwbare stad. De zeevaarders en handelaars hebben zich meer dan eens verzet tegen de Byzantijnse overheersing. Als dieven in de nacht (maar wel onder de 'hoge bescherming' van de Westelijke Kerk) hebben ze hun rooftocht naar de relikven van S. Nikolaas in Myra ondernomen. Hun herhaaldelijke rebellie tegen de 'Noormannen' leidde tot de quasi totale vernietiging van de stad door Guglielmo I in 1156. Frederik II was zeer op zijn hoede voor de dubieuze

reputatie van de 'Baresi' (in tegenstelling tot bijv. de inwoners van Andria). Zij waren in 1799 de eersten in Puglia om de vrijheidsboom te planten (al stond hij daar maar 2 maanden!). En toen de Fransen in 1806 terugkwamen waren zij bij de eersten om koning 'Giuseppe' Bonaparte te ontvangen. Diens opvolger 'Gioacchino' Murat maakte Bari opnieuw provinciehoofdstad en begon in 1813 met de uitbouw van de 'borgo nuovo', de nieuwe stadswijk buiten de oude vestingmuren. Men noemt die buurt trouwens nog steeds de 'Borgo Murattiano'. En op vandaag heeft de plaatselijke maffia (die voor een deel door Albanese 'families' wordt geleid) een behoorlijk slechte naam: zij opereren vaak op eigen initiatief.

Bari is, door de verdere uitbouw in de buitenwijken, een merkwaardig tweeledige stad. Aan de ene kant is er het oude centrum, op een schiereiland tussen de 'Oude' en de 'Nieuwe' haven. Een beetje 'peervormig': op zijn langste as hooguit 800 m., op zijn breedste geen 500 m.! Zo middeleeuws als maar mogelijk: een wirwar van kronkelende straatjes (waarvan een goed deel dood loopt), zonder hoogbouw, dicht maar 'arm' bewoond. En waarin de 3 belangrijkste monumenten (het Castello Svevo, de Dom en de S. Nicola) op geen 200 m. van mekaar liggen.

S. Nicola :

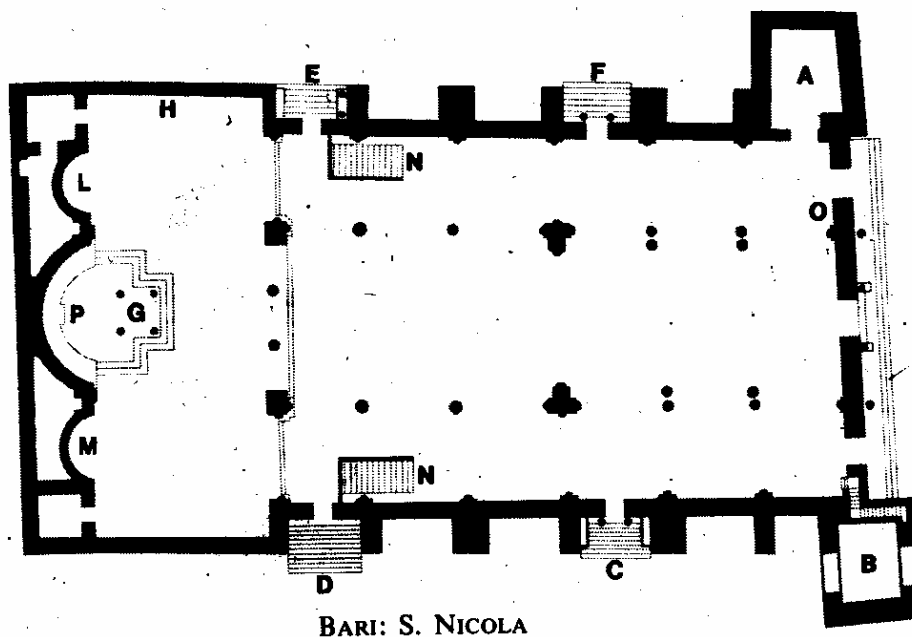
Toen in 1087 de relieken van de H. Nikolaas in Bari aankwamen werd er onmiddellijk uitgekeken naar een plek om een aangepaste kerk te bouwen, die één van de prototypes zou worden van de Romaanse architectuur in Apulië. De keuze viel op het oude verblijf van de 'Catapano', de vertegenwoordiger van de Byzantijnse keizer in Italië. Al in 1089 werd de crypte door Paus Urbanus II ingewijd, die er in 1098 een concilie hield. In 1095 had de eremiet Pieter van Amiens er de eerste

En gescheiden daarvan door de brede Corso Vittorio Emanuele II de 'citta nuova'. Een groter contrast is nauwelijks denkbaar: brede, rechte straten, die mekaar haaks kruisen, elegante winkels, hoogbouw, open pleinen en parken. Een zone die steeds verder uitdeint, en in het Zuiden al de nieuwe ring rond Bari bereikt heeft.

Langs die ring hebben zich een aantal industrieterreinen ontwikkeld, die een voor het Zuiden opvallende variatie van bedrijven huisvest. Lichte metaalbouw, electro-mechanische bedrijven, chemische industrie, bouwmaterialen, grote drukkerijen, verwerking van landbouwproducten, je vindt het er allemaal.

Sinds 1923 is er een universiteit, de haven heeft behoorlijk wat potentieel, de 'Fiera del Levante' is één van de best uitgeruste complexen voor grote beurzen van Italië, voor de luchthaven bestaan ernstige uitbreidingsplannen. Als de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen in het Oostelijk deel van de Middellandse Zee het ook maar enigszins toelaten, kan Bari (en met de hoofdstad ook heel Puglia) opnieuw de rol op zich nemen die ze 2.000 jaar geleden eeuwen lang heeft gehad: de ontmoetingsplaats van Oost en West.

kruistocht gepredikt. In 1197 werd de hele kerk ingewijd en in de 13de eeuw werden de portalen uitgewerkt. In de loop van de volgende eeuwen werden er meerdere aanpassingen aan gedaan, tot en met een volledig barokke herinrichting. In de 2° helft van de vorige eeuw werd ze in haar oorspronkelijke staat hersteld en vrijgelegd, zodat ze haar majestatische uiterlijk en de zuiverheid van haar vormen terugkreeg.

BARI: S. NICOLA

Gevel: eenvoudig en groots, met een nadrukkelijk verticalisme, beklemtoond door de lesenen die op zuilen steunen, waardoor je aan de buitenkant de structuur van het interieur kan 'lezen'. De enige versiering in het bovenvlak zijn de kleine rondbogen een de dakranden. Beneden zijn er, naast en boven de portalen, blinde rondbogen. Links en rechts zie je wat er rest van de klokkentorens. De linkertoren (B) zou ouder zijn dan de kerk zelf.

De ornamentatie is bijna exclusief architecturaal. Van de portalen valt vooral de centrale toegang op: het heeft de vorm van een 'protiron' met een driehoekige punt. Op 'stilofore' stieren steunen achthoekige zuilen, die worden bekroond door 'klassiek' aandoende kapitelen. Bovenin de driehoek staat er een sfinx. De hele versiering rond, die bestaat uit arabesken en symbolische afbeeldingen, is erg origineel: ja kan er muzelmaanse, byzantijnse en 'klassieke' invloeden in aanwijzen.

De **zijwanden** vertonen de typische kenmerken van de 'normandische' architectuur. Aan beide zijden zijn er 5 brede en diepe arcaden (aan de N.-zijde is er bij de campanile nog een kleinere), die op een hoger niveau (waar binnenin de kerk zich het 'matroneum' – de 'vrouwengalerij' – bevindt) overgaat in een luchtige galerij op boogjes, die door pilasters wordt opgedeeld in, opnieuw, 5 reeksen van telkens 6 raampjes. Aan de Z.-kant is de aansluiting tussen de 2 verdiepingen preciezer. De wand van de middenbeuk sluit met zijn 'monofore' ramen en blinde boogjes de 'dalende' openheid van deze zijgevel af. Aan elke zijde zijn er tenslotte nog 2 toegangsdeuren. De rijkst versierde aan de N.-wand is de zgn. 'leeuwenpoort' (C) (naar de 'stilofore' leeuwen). Een zekere Basilius heeft hier zijn handtekening nagelaten: een rijke sculpturale versiering op de deurstijlen, de architraaf en de grote boog, met o.a. ridderscènes. Boven de kapitelen staan 2 afbeeldingen van maanden. De overliggende toegang aan de Z.-zijde is ook versierd. Hier zijn de 'stilofore' dieren 2 stieren.

Het **transept** is van het klassieke type: een massief blok dat even hoog is als de middenbeuk. De zijwanden zijn beneden door blinde bogen ingedeeld. Hoger is er, net als in de voorgevel een 'oog'. Zoals zo typisch in Apulië verbergt de achterwand de absiden. In de wand zijn een aantal vensteropeningen aangebracht, waarvan het grote centrale raam gebeeldhouwde stijlen, 2 'stilofore' olifanten en een balustrade met bas-reliëfs (2 sfinxen) bevat. Het bas-reliëf eronder stelt de mirakels van de H. Nikolaas voor en dateert uit de 15de E.

Interieur: een driebeukig kerschip waarin de lengte- en de breedte-as niet haaks op mekaar staan. De dwarsbogen die in het middenschip in 1451 om stabiliteitsredenen zijn toegevoegd verdubbelen de eerste zuilen maar onderbreken het perspectief. De zijbeuken worden door halfcirkelvormige bogen van de middenbeuk gescheiden en steunen op granieten zuilen (met wardevolle kapitelen) en pilasters. Boven de bogen zijn er 6 'trifore' ramen en matronea, die langs de

gevelwand met mekaar verbonden zijn. De oorspronkelijk open dakstoel is in de 17de E. afgesloten door een rijk verguld plafond. De ingewerkte schilderijen stellen scènes uit het leven van de H. Nikolaas voor. Dit is ook zo voor het transept: hier zijn het afbeeldingen van het Paradijs (Carlo Rosa – 1661).

Dit **transept** is van de centrale beuk afgesloten door een iconostase, die op 2 slanke zuilen steunt met schitterende Romaanse kapitelen: let op de linker met aan beide zijden 2 leeuwinnen. De pilasters die het presbyterium afsluiten tonen de aanzet van steunpinakels voor een koepel die nooit gebouwd is. Tegen de achterwand zie je de 3 halfcirkelvormige absiden. Ook hier loopt tegen de wanden een verbinding tussen de matronea.

Hier bevinden zich de belangrijkste cultuselementen van de kerk. In de eerste plaats het *ciborium* (G), een 'dak' boven het hoofdaltaar, dat op een voetstuk staat met 3 versierde treden (in die volgorde: palmmotief, vogels en een Latijnse inscriptie die verwijst naar de bisschoppen Elia en Eustasio). De ciborie rust op 4 composietzuilen, die het werk zijn van Noordelijke vakmensen ('maestri comacini'). Ook hier zijn er schitterende kapitelen (o.a. met uitgewerkte engelenfiguren). Op de architraaf staat er in opschrift in bronzen letters en het eigenlijke baldakijn bestaat uit een dubbele achthoekige pyramide op 2 rijen zuiltjes.

Achter het baldakijn staat de beroemde *bisschopsstoel* (P), een werkstuk van een plaatselijke vakman uit de 12de E., die op een originele manier de (goeddeels geometrische) taal van de Romeinse en Byzantijnse traditie (in het bovendeel) verbonden heeft met Lombardische, zeg maar Germaanse accenten (in het benedenstuk). De marmeren stoel heeft een driehoekig rugstuk en in marmer uitgewerkte leuning, waarrond een Byzantijns aandoende inlegstrook loopt. Hij wordt gedragen door 3 groteske kariatiden, mooie voorbeelden van krachtige Romaanse sculptuur. 2 leeuwinnen (verwant met de figuren van het linkerkapiteel van de iconostase) bijten in mensenhoofden. De voetsteun staat op 2 liggende leeuwtjes.

De mooie, oosters aandoende mozaïekvloer in de absis dateert uit de vroege 12de E.

In het rechtertransept is er een afbeelding van een Zwarte Sinterklaas (17de E.) en een altaar van de H. Nikolaas (H). Het is volledig bekleed met geslagen zilveren platen waarop in 11 kaders het leven en de mirakels van de heilige staan afgebeeld, een werk van Napoleetaanse zilversmeden.

De **crypte** (N) bereik je langs trappen in de zijbeuken. Hier worden sinds 1089 nog steeds de (miraculeuze) relieken van de heilige bewaard. Ze is, na meerdere vroegere ingrepen (o.a. omwille van waterinsijpeling), onlangs in zijn oorspronkelijke, strenge, staat hersteld. Ze komt naar oppervlakte (ook in de absiden) overeen met het bovenliggende transept. De 28 zuilen zijn alle uit kostbaar gesteente gekapt en hebben prachtige kapitelen, deels Byzantijns van inspiratie, deels Romaans. Je ziet de meest uiteenlopende vormen: bloemtuilen,

acanthusbladeren, allerhande loofwerk, dieren en groteske figuren.
Achter het altaar staat een prachtige Byzantijnse icoon, door de koning van Servië in 1319 geschonken, waarop de H. Nikolaas staat afgebeeld

tussen Maria en Jozef. Siciliaanse goudsmiden hebben er in de 14^e E. een bekleding rond gemaakt van filigraan uit verguld zilver.
Ook hier dateert de marmeren mozaïekvloer aan weerszijden van het altaar uit de 12de E.

S. Gregorio :

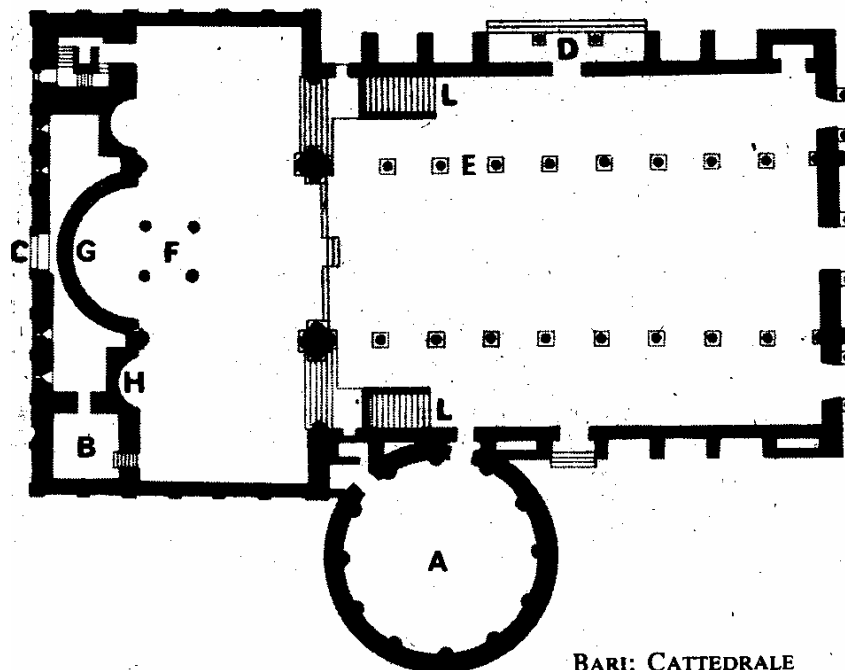
Vlakbij de S. Nicola staat het kleine kerkje van de H. Gregorius uit het begin van de 11de E., een aandoenlijk voorbeeld van zuivere Romaanse bouwkunst. Er niet naar kijken zou zonde zijn! Het is er allemaal: een eenvoudige 3beukige basilica (zonder transept) met 3 (nu wel van buiten uit zichtbare) halfcirkelvormige absiden, een door lesenen in 3 vlakken ingedeelde façade, de nodige

boogjes, zuiltjes en groteske figuurtjes en raamversieringen in de vorm van rozenkranskraaltjes.
Dezelfde helderheid zie je ook in het interieur. De oorspronkelijke open dakstoel is hier wel zichtbaar en ook hier zijn de kapitelen en zuilkussens op de zuilen (die van uiteenlopende vorm en herkomst zijn) met gevarieerd beeldhouwwerk versierd.

Kathedraal:

Op geen 200 m. van de eerbiedwaardige S. Nicola ligt een tweede hoogtepunt van de Apulische Romaanse architectuur: de S. Sabino of de bisschopskerk van Bari. Waar de S. Nicola in 1087 als een 'nieuwe' kerk gebouwd werd, stond er op deze plaats al in de Byzantijnse periode een Domkerk, die rond 1050 nog ingrijpend was vernieuwd. Recente opgravingen hebben zelfs (5 m. onder het huidige vloerniveau!) de aanwezigheid

van een vroegchristelijke basilica uit de 8^e E. (en waarschijnlijk nog vroeger) aangetoond.
Na de zware verwoestingen aangericht door 'Guglielmo il Malo' ('Willem de Slechte!') in 1156, is met de bouw van de huidige kerk begonnen in 1170. In 1292 werd ze geconsacreerd. Ook deze kerk is in de 18de E. volledig barok heraangekleed en in de 20ste E. in haar originele staat hersteld.

BARI: CATTEDRALE

Gevel: ook hier is de gevel de 'spiegel' van de achterliggende kerk. 2 lesenen verdelen het vlak in 3 vlakken, zoals de 3beukige kerk erachter. De smalle segmenten opzij komen overeen met de arcaden tegen de zijwanden.
De boogversiering steunt opzij op kraagstenen in de vorm van figuurtjes. Maar het is vooral het centrale

vlak dat versierd is. Boven lopen er 2 friezen: één met een Byzantijns aandoend trosmotief, een ander met rozetten en boogjes. Dit wordt onderbroken door het grote roosvenster, dat omsloten wordt door een mooie halfcirkelvormige kroonlijst, die versierd is met 7 kraagstenen met groteske figuren (gotisch in oorsprong, maar goeddeels gerestaureerd). De

kleinere ramen hebben een tandvormige kroonlijst en een versiering van rozenkranskraaltjes. Alleen de portalen zijn barok gebleven: de eenvoudige portalen uit de 11° E. (met een architraaf) zijn erin opgenomen.

De **zijwanden** hebben ook hier een reeks van diepe arcaden. Daarboven zijn de oorspronkelijke 'zesramige' ramen, die met het matroneum binnenin overeen kwamen gereconstrueerd. Naar het model van de S. Nicola wordt de 'openheid' van de wand steeds kleiner.

Tegen de linkerwand (Noord) staat de 'Trulla' (A), een cilindrische constructie, die in de Byzantijnse kerk de doopkapel (met onderdompeling) was. In de late 17° E. is ze verhoogd en als sacristie ingericht. De zuidelijke wand kan je, vanop de binnenkoer van het seminarie, wat rustiger bekijken (de zuil in het midden van die koer is in 1650 opgericht ter ere van de H. Sabinus). Het portaal (D) wordt voorafgegaan door een portiek, dat op enkele primitieve zuilen steunt en 14°-eeuwse blinde bogen bevat. Je ziet hier ook goed dat de fries van de voorgevel hier tegen het middenschip doorloopt. Dit is ook de enige plek vanwaar je tenminste een beetje zicht hebt op de achthoekige tamboer, die boven op de 'kruising' van het transept de koepel omsluit. De versiering is sober maar verfijnd: lesenen, blindbogen en een fries met een 'plantenvervlechting'.

Het **transept** is zoals in alle Romaanse kerken uit Apulië: een rechthoekig blok dat even hoog is als de middenbeuk. Hier is er wel een koepel op gebouwd. Verder omsluit dit kader ook de 2 'campanili': één staat er nog fier toren te zijn (B), de andere is bij een aardbeving in 1613 ingestort. Ook hier 'verbergt' de achterwand de absiden. Maar het raam dat de centrale absis 'verlicht' (C) maakt veel goed! Het is een absoluut meesterwerk van de Apulische sculptuur van rond 1200. Het raam is omsloten door een baldakijn. De kroonlijst, de onderboog, de balustrade, de kraagstenen zijn alle bedekt met a.h.w. een kantwerk van versiering van vegetale motieven en dieren van een Oosterse inspiratie. De 'volplastieken', zoals de 'stilofore' olifanten en de sfinxen, daarentegen zijn van een krachtige, 'klassieke' allure.

Castello:

Zoals in zovele Apulische steden is het grootste en meest imposante complex van het oude Bari het 'Kasteel'. Zoals overal elders gaat de constructie terug op oorspronkelijk Byzantijnse en Normandische versterkingen en is ze door Frederik II bijna halverwege de 13° E. echt als fort ingericht. In de 16° E. hebben de 'Aragonezen' het even als een 'Kasteel' gebruikt, maar ze vergaten niet het voldoende 'veilig' te houden. Vanaf de 19° E.; E. is

Interieur: plechtig en harmonieus, één van de meest homogene voorbeelden van het Apulische Romaans. De 3 beuken worden van mekaar gescheiden door sierlijke zuilen (waarschijnlijk afkomstig uit de Byzantijnse kerk). Ook hier zijn er, boven de rondbogen 'matronea' (ook al zijn ze niet 'echt'). De dakstoel is open. De kapitelen zijn in stuc, gemaakt naar het model van het enige overblijvende oorspronkelijke kapiteel. Als je goed kijkt zie je in de vloer resten van de 14°-eeuwse polychrome marmerbekleding, met o.a. een roos, die de tekening van het roosvenster uit de gevel herneemt. Onder de 7° arcade rechts (E) heeft men de preekstoel op een vrij arbitraire manier terug samengesteld met originele fragmenten uit de 11° en 12° E.

Het **transept** is verhoogd en door een reeks marmeren platen uit de 13° E., die eruit zien als Oosterse stoffen, van het schip afgescheiden. Boven het priesterkoor verheft zich de koepel (35 m. hoog), die op 3 grote bogen en de absiscalot steunt. Hij is achthoekig. Het hoofdaltaar (F) gelijkt zowel in zijn podium (3 treden, versierd met – in die volgorde – bloemmotieven, geometrische motieven, een inscriptie) als in zijn ciborium (1233, maar wedersamengesteld) op dat van de S. Nicola. In de centrale absis zie je het marmeren koorgestoelte, met in het centrum de (wedersamengestelde) bisschopsstoel.

In de **Trulla** (A), die binnenin niet rond maar 'dodecagoon' is, heeft men de barokke toevoegingen niet weggenomen, maar gerestaureerd. Het is een aparte ruimte en de kwaliteit van die versiering mocht er zijn!

Een soortgelijk contrast ervaar je ook als je naar de **crypte** (L) gaat: hoogbarok! De vorm van de crypte komt (zoals dat in de S. Nicola het geval was) overeen met de transept, inclusief de absiden. Onder het hoofdaltaar liggen hier de relieken van de H. Sabinus. En ook hier staat er boven het altaar een Byzantijns aandoende icoon van de Madonna. De traditie wil dat ze die in 733 in Constantinopel 'gepikt' hebben.

het eerst gevangenis en later kazerne geweest (wat voor een aantal onder ons op hetzelfde neerkwam...).

Na de restauratie van de jaren '70 van de vorige eeuw dient het o.m. als expositieruimte.

Als we de tijd hebben wandelen we even naar binnen, al was het maar om de dubbele verdedigingsgordel en de palmbomen op de binnenkoer te bekijken.